

МЕХАНИЗМИТЕ НА УСВОЯВАНЕ НА ПРОСТРАНСТВОТО (наблюдения върху селата от бившата Асеновградска околия) ¹

Григор Григоров

*Студентски семинар по практическа етнология и фолклористика
„Проф. д-р Ив. Шишманов”*

Миграцията на цели селища е твърде характерен и разпространен процес до началото на ХХ в. Начинът, по който една общност, попаднала в нова среда, усвоява пространството, е интересен и неизследван феномен, който би внесъл още един шрих към разбирането на фолклорната култура. Изследваният регион – бившата Асеновградска околия – е твърде благодатен за това начинание, тъй като е разнообразен в географско, демографско, верско и етнично отношение.

Една предварителна уговорка

Специфичните черти на местните имена (МИ) – способността им да пазят по-стар пласт от местната култура и език и тяхната приемственост – налагат по-особен подстъп към тях. Процесите на активно културно усвояване на селищното (в смисъл, селското, руралното) пространство в българските земи продължават най-късно до 30-те – 40-те години на ХХ в., след което замират, поради изселването на местните жители по градовете, одържавяването на земята и други социално-икономически причини. Ето защо, трябва да се приеме, че сегашното състояние на топонимите в културната територия на дадено селище е продукт на общността, живяла там до края на ХІХ и началото на ХХ в., когато миграционните процеси променят основно демографския състав на региона (изселване на едни и заселване на други групи).

Миграционният процес е бавен – протича в рамките на 50 години – и дава възможност на новите заселници почти изцяло да наследят старите МИ. Това се потвърждава и от ономастичния анализ, който установява в новозаселени селища употреба на твърде стари форми на оними или в чисто български днес (в етнично и езиково отношение) села многобройни топоними, възникнали на турска езикова почва, вероятно наследени от по-старо местно турско (или поне турскоезично) население ².

Усвояване на пространството

С появата на ново селище естествено възниква и необходимостта от пространствени ориентири – селищното пространство се парцелира едро, имена получават най-големите и забележими условности в релефа. Обикновено това са около 20 топонима, най-често наследени от по-стара общност, твърде устойчиви, тъй като сред тях се откриват най-древните черти в наименованията. С течение на времето, обитавайки по-продължително даден геобиоценоз, всяка общност създава наименования и за по-дребните условности в релефа, изкуствено променя геобиоценоза (изсича гори, култивира орна земя и пр.), което налага създаването на нови МИ за пространствени ориентири. Т.е. физическото усвояване на пространството налага появата на редица МИ, описателни или свързани с икономическия поминък.

В същото време тече и друг процес, силно провокиран от фолклорната култура – сакралното овладяване на пространството. Той е свързан с възникването на МИ, които нямат икономическо значение, но са натоварени със сакрална семантика (положителна или отрицателна). Тези топоси са необходими на общността, за да обвърже своята фолклорна култура със земята, да материализира конкретно категориите „тук” и „сега”, да защити сакрално границите на селището и културната му територия.

Сред сакралните местни имена (СМИ) трябва да се включат храмовете, оброците, местностите, в които се извършват сакрални обреди или са свързани с различни поверия, както и множество МИ със сакрална (или еротична) семантика, от типа „Анатеме”, „Боже име”, „Плачи камень”, „Господювана кюприя”, „Змеюва дупка” и пр.³

Освен продължителността на времето, в което една общност обитава даден геобиоценоз, съществуват още няколко фактора, които влияят върху степента на усвояване на пространството:

1. Географски

Релефът (силната или слабата разчлененост на пространството) е основният фактор, влияещ върху броя на МИ. Естествено, в равнините те са значително по-малко, отколкото в селата, разположени в планинската и полупланинската част.

Разликата в средния брой МИ в полупланинската и планинската част е статистически пренебрежим (срв. 176 в планинската и 180 в полупланинската), което позволява те да бъдат разглеждани като един тип с цел да се опрости сухата и тежка статистика. В равнинните села средният брой топоними е 80, докато в планинските (заедно с полупланинските) е около 178, или съотношението е 1 към 2,2. Големината на мерата на определено селище също вероятно има значение за броя на МИ, но поради липса на достатъчно данни, не може да бъде взета предвид.

2. Демографски

Големината на населението също би трябвало да оказва влияние върху степента на овладяването на пространството – нормално е едно малко село да няма необходимост да култивира огромно пространство, и обратно, едно голямо село да има нужда от експанзия в пространството. В разглежданите случаи обаче няма никаква пряка закономерност между демографския потенциал на селището и броя на МИ, т.е. може да се приеме, че големината на населението не е първостепенен фактор за обживяването на пространството, за разлика от продължителността на времето, в което една общност постоянно обитава определена територия.

3. Етнически

Общностите с преобладаващо турско население са значително по-непродуктивни, отколкото тези с българско население (средно 95 към 147 МИ, 9 към 18 СМИ). Една от причините за това наистина е, че повечето турски села са разположени в равнината, но същото се отнася и за част от християнските. Като се вземе пред вид и фактът, че българите много по-често от турците са били принудени да сменят местата, в които живеят, става ясно, че те в значително по-голяма степен усвояват пространството.

4. Верски

Българите мохамедани са по-продуктивни от турците, но по-непродуктивни от българите християни. В българомохамеданските селища има средно по 123 МИ и 9 СМИ. Причината за относително по-малкия дял на топоними при тях вероятно е нарушаването на традиционния за християните празничен цикъл, който „обиграва” чрез параклисите пространството.

Смесените села с българи християни и турци имат средно по 109 МИ и 15 СМИ.

Изключително интересен е фактът, че в селищата със смесени общности рязко се качва степента на овладяване на пространството. Твърде забележително е това в селата с българохристиянско и българомохамеданско население, където има средно по 369 МИ и 42 СМИ (2,5 пъти над средното за региона). Явно еднаквостта и в същото време другостта в рамките на едно село има за следствие тоталното овладяване на пространството – и физически, и сакрално.

Класификация

Според своите специфични особености разглежданите селища могат да бъдат разделени най-общо в 6 типологически групи:

1. Български християнски планински села със 150-400 МИ, 5-60 СМИ, 0-20 параклиса. Такива села са: Бачково, Горни Воден, Горнослав, Добростан, Долнослав, Косово, Лилеково, Лъки, Лясково, Малево, Манастир, Наречен, Новаково, Острица, Проглед, Руен, Югово, Яврово. Сред тях по-особен случай е Горни Воден, чието население се гърчее под влияние на околните манастири.

2. Български християнски равнинни села – относително нови селища, вероятно заселени от българи, слезли от планината през XIX век или малко по-рано – характеризират се с 30-100 МИ, 5-10 СМИ и 1-2 параклиса – Ахматово, Боянци, Селци, Христо Милево, Чешнегирово. Към този тип села спада и Мулдава (150 МИ, 13 СМИ, 7 параклиса), но вероятно то е заселено много по-рано.

3. Смесени (българи християни и българи мохамедани) планински селища, които са частично помохамеданчени – 250-500 МИ, 30-60 СМИ, с най-много 10 параклиса (изключение е само Павелско с 21). Това са 5 села в околията: Добралък, Орехово, Павелско, Хвойна, Чепеларе.

4. Българомохамедански планински селища – 100-250 МИ, 0-25 СМИ, в много случаи със 1-2 запазени християнски параклиса.

Предимно са запазени култовите места, посветени на св. Илия и св. Георги, но особено разпространени са топоними от типа „Черквище”, „Черква”, „Светеката”. Те са спомени за бивши християнски светилища, но без памет за патрона. Села от този тип са: Балкан махала, Богутево, Борово, Джурково, Дряновец, Дряново, Забърдо, Зорница, Крушово, Лъкавица, Мостово, Орешец, Среброто, Студенец, Четрока.

5. Турски мохамедански селища (предимно равнинни, освен Белица и Три могили) – до 100 МИ, 3-12 СМИ, без параклиси: Белица, Богданица, Болярци, Караджово, Катунца, Моминско, Нови Извор, Патриарх Евтимиево, Поповица, Садово, Стоево, Три могили. Интерес буди едно от селата, Стоево, където от всички 15 МИ, 7 са сакрални и въпреки че в момента в него живеят само българи, има МИ възникнали на турска почва. Явно това са основните топоними, наследени от изселените се турци.

6. Българотурски селища (българи християни и/или българи мохамедани с турци мохамедани). Те са доста разнообразни като тип, но в границите на 50-250 МИ, 5-30 СМИ, с 1-15 параклиса: Долни Воден, Златовръх, Козарево, Конуш, Кочево, Тополово и Червен.

Това е сегашното състояние на селищата в региона. Поради невъзможността да се проследят механизмите на усвояването на пространството в своята динамика в съвременността, се налага да се избере един косвен подход – за основен принцип за установяването на тези процеси може да послужи разглеждането на сегашната степен на усвояване на пространството на конкретните селища като определен етап от тяхното развитие.

Подобен опит – за реконструкция на типологичните етапи, през които минава един етнос – е правен от руския етнолог Л. Н. Гумильов⁴. Той споделя идеята за ограничената продължителност на неговия живот (1200-1500 г.), като в началото на своето съществуване всеки етнос изразходва енергията си за физическа експанзия, която с течение на времето се превръща в културна. В края на своя живот етносът се свива демографски, изчезва или се трансформира в друг етнос. Приложен в конкретния случай, този модел позволява да бъде установена продължителността на живота на разглежданите селища в диапазона около 400-600 години.

Опит за реконструкция. Етапи

Липсата на исторически извори не позволява да се изучи историята на отделни селища и дори на цели региони в днешните български земи, като за Родопите този проблем е особено актуален. Голяма част от селищата в Асеновградска околия съществуват още от Античността, но за много дълги периоди от време за тях няма изворова информация. Селища са възниквали и изчезвали, отново са възниквали, често на същото място, но това е исторически неустойчиво. Ето защо, вглеждането в степента на овладяване на пространството може да бъде ориентир в изследването на историята на всяко едно селище.

Раждане

Етап, в който селището току-що е създадено. Характеризира се с около 20 МИ, с нищожен брой сакрални топоними, които често са останали като наследство от по-старата общност, обитавала същата земя. На този етап на развитие в региона са: Лъки (34 МИ, 1 параклис) и Моминско (26 МИ и 1 параклис).

Детство

Следващият момент от развитието на дадено селище е значително по-пълното физическо овладяване на пространството. Села, заварени в този етап, са: Ахматово (53 МИ, 0 параклиса), Боянци (79 МИ, 2 параклиса), Чешнегирово (93 МИ, 1 параклис). Тяхното културно пространство е парцелирано в много по-голяма степен, но още не е започнало сакралното му овладяване – броят на параклисите спрямо броя на МИ е 1:80. Боянци и Ахматово са равнинни села, т.е. слабата разчлененост на земната повърхност допълнително влияе за по-малкия брой МИ. Селищата от тип „Детство“ са на около 150 години и вероятно отразяват етапа на мигриране на българското население от Родопите в полетата на Тракия около третата четвърт на XIX в.

Младост

Успоредно с напредналото физическо обживяване, започналото сакрално овладяване на пространството е белег за навлизането в третия етап. Села в такъв етап на развитие са Малево (178 МИ, 4 параклиса), Манастир (177 МИ, 6 параклиса), вероятно Наречен (224 МИ, 7 параклиса). Параклисите съставляват около 1/30 – 1/45 част от броя на всички топоними. В този етап протича най-бурното демографско развитие, както и най-бързата промяна на геобиоценоза, свързана с необходимостта от повече земя. Тези села можем да датираме като основани преди 200-250 години. Село Манастир е малко по-особен случай. Действителното му основаване е през 1894 г., но то е заселено от жители на близкото село Давидково и се изгражда върху култивирана вече давидковска мера. Това дава основание Манастир да бъде причислено към групата „Младост“.

Зрялост

Селищата в такъв етап на развитие са достигнали до максималния потенциал на физическото и сакралното усвояване на своите землища. Те се характеризират с 200-400 МИ и 10-20 параклиса, като сакралните топоними съставляват около 1/20 част от всички. Такива са Бачково (290 МИ, 16 параклиса), Мулдава (150 МИ, 7 параклиса), Новаково (394 МИ, 15 параклиса), Проглед (205 МИ, 10 параклиса), Югово (274 МИ, 19 параклиса). Вероятно те са възникнали в периода преди около 250-400 години. Действително с. Проглед е заселено през 1892 г., но има съдба, подобна на тази на Манастир – основават го селяни от с. Горно Дерекъой (дн. Момчиловци) – само на около 2 км северно от селото майка. Сравнително малкият брой на МИ и параклиси на

с. Мулдава се обяснява с факта, че то е в равнината, но при все това пространството му е напълно усвоено. Относно с. Бачково, от наличните данни можем да съдим, че макар и съществувало по времето на основаването на Бачковския манастир, селото вероятно е било унищожено и заселено повторно в края на XVI или в началото на XVII век (сигурно заради това не се споменава в Джелепкешанския регистър от 1576 г.).

Старост

Намаляването на МИ и рязкото покачване дела на сакралните имена сред тях е знак за старостта на едно селище. То е достигнало своя абсолютен демографски потенциал в миналия етап („Зрялост”), постепенно започва да се свива, губи земите си от природата, а оттам – и броя на местните си имена. Висок обаче остава броят на сакралните места, тъй като те са устойчиви и с тях е обвързана фолклорната култура на селището – вече с напълно развита календарно-обредна система. Селищата във фазата „Старост” се характеризират с относително малък брой МИ (всички села са планински), около 10 параклиса, които съставляват средно 1/15 от всички МИ. Стари села са: Горни Воден (127 МИ, 7 параклиса), Горнослав (127 МИ, 11 параклиса), Добростан (157 МИ, 11 параклиса), Долнослав (132 МИ, 9 параклиса), Косово (140 МИ, 9 параклиса), Лясково (139 МИ, 8 параклиса), Руен (70 МИ, 7 параклиса), Яврово (136 МИ, 15 параклиса). Селата от този тип са вероятно на над 400 години. Изчезването на МИ не е нетипично за техния ономастичен фонд – документирани примери за това са нелокализираните от К. Костадинов-Чешмеджиев 22 МИ (от общо 126), присъстващи в Данъчната книга на с. Борово от 1940 г.; дузина нелокализирани МИ, цитирани в книгата „Воден през вековете”⁵; МИ в землището на с. Югово, нелокализирани от експедициите на Асоциация „Онгъл” в периода 1997-1999 г., но фиксирани от Чешмеджиев през 1980 г. и пр.

Тази реконструкция засяга само християнските села, но е приложима и за всички останали. При селищата, населени от други етнически и конфесионални общности, етапите се разграничават по-трудно, тъй като, поради специфичната си култура, сакралното усвояване на пространството е от 2,5 до 3 пъти по-ниско, борави се с малки числа и стохастическата грешка е по-голяма. Цялостната реконструкция, разбира се, е условна, но се подкрепя от редица странични факти. Тя не влиза в противоречие с редките сведения за историческия живот на селищата в региона, както и с ономастичния анализ, откриващ в по-старите села архаичен пласт на езика ни. Прави също впечатление, че през XX век по-младите села запазват или дори леко покачват своето население за сметка на по-старите, при повечето от които се забелязва демографски колапс.

Изключително интересна е съдбата на петте частично помохамеданчени села, които остават по-дълго от приетото за средностатистическо време в етапа на своята зрялост. Явно, помохамеданчването на част от населението внася нов динамичен стереотип на поведение в тях и това им позволява да изживеят свой нов разцвет. Твърде възможно е смесените общности да са по-пригодими икономически, поради различния бит и начин на поминък на съставлящите ги етнически и/или конфесионални групи и това да позволява по-пълноценно използване на ресурсите на геобиоценоза (впрочем, тези селища са с относително много по-голямо население от другите в региона)⁶.

Забелязва се и друг процес – преминаването на Югово, Павелско и Бачково от етап на „Зрялост” към „Старост”, свързан със загубата на ред МИ и относителното покачване на броя на сакралните сред тях (например, чрез настоящия строеж на нови параклиси в Павелско и Югово).

Ономастичният анализ на топонимните системи на селата от бившата Асеновградска околия създава нови възможности за изследването на тяхната многовековна поселищна

история. Предложеният метод за изчисляване на възрастта на селища на базата на тяхната местна онимия може да бъде приложен и към други региони от българското землище. Същевременно, натрупаният материал може да послужи в работата на учени, които работят в различни области на хуманитарното знание – лингвистика, етнология, фолклористика, история ...

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Всичко общо: 9232 МИ или средно по 144 МИ в селище:

1. Български – 84,85 %;
2. Турски – 15, 14 %;
3. Други (гръцки, френски, английски, италиански) – 0,07 %;
4. Тракийски – 0,03 %

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

1. Равнинен тип – 1637 МИ (селища – 20), ср. 82 МИ;
2. Полупланински тип – 1436 МИ (селища – 8), ср. 180 МИ;
3. Планински тип – 6321 МИ (селища – 36), ср. 176 МИ

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Сел.	Нас.	ЕКО	Рел.	МИ	СМИ	Обр.	Етап
Ахм	739	БХ	Р	53	9 (17%)	0	Дет.
БМа	130	БМ	П	75	1 (1%)	0	Дет.
Бачк	1423	БХ	П	290	44 (15%)	16 (16%)	Зрял.
Бел	54	Т	П	66	3 (5%)	0	Дет.
Богг	1370	БХ, Т	Р	92	9 (10%)	0	Млаг.
Бог	529	БМ	П	232	25 (11%)	2 (1%)	Зрял.
Бол	2641	Т	Р	93	10 (9%)	0	Стар.
Бор	477	БМ, Т	П	126	15 (12%)	4 (3%)	Стар.
Боян	745	БХ	Р	79	7 (9%)	2 (3%)	Дет.
ГВог	1585	ГБ	ПП	127	21 (17%)	7 (6%)	Стар.
Гсл	671	БХ	ПП	127	18 (14%)	11 (9%)	Стар.
Дж	275	БМ	П	99	4 (4%)	2 (2%)	Млаг.
Добр	764	БХ, БМ	П	511	55 (11%)	13 (3%)	Зрял.
Добр	958	БХ	П	157	15 (10%)	11 (7%)	Стар.
ДВог	918	БХ, Т	ПП	149	7 (5%)	1 (1%)	Зрял.
Дсл	721	БХ	ПП	132	14 (11%)	9 (7%)	Стар.
Дри	75	БМ	П	23	2 (8%)	1 (4%)	Ражг.
Дрян	1112	БМ	П	254	21 (8%)	8 (3%)	Зрял.
Заб	834	БМ	П	227	24 (11%)	3 (1%)	Зрял.

Сел.	Нас.	ЕКО	Рел.	МИ	СМИ	Обр.	Етап
Злат	1528	БХ, Т	Р	84	7 (8%)	2 (2%)	Дет.
Зорн	226	БМ	П	152	15 (10%)	1 (10%)	Зрял.
Изб	1375	БХ, Т	Р	115	16 (13%)	7 (6%)	Млаг.
Кар	1055	Т	Р	72	9 (9%)	0	Стар.
Кат	1743	БХ, Т	Р	81	6 (7%)	0	Млаг.
Коз	1008	БХ, Т	Р	110	5 (5%)	6 (5%)	Млаг.
Кон	1621	БХ, Т	Р	135	17 (13%)	0	Зрял.
Кос	677	БХ	П	140	18 (13%)	9 (6%)	Стар.
Коч	565	БХ, Т	П	44	1 (2%)	1 (2%)	Ражг.
Круш	34	БМ	П	109	5 (5%)	0	Млаг.
Лил	112	БХ	П	106	5 (5%)	0	Дет.
Лък	93	БМ	П	143	7 (5%)	0	Млаг.
Лъки	3268	БХ	П	34	4 (12%)	1 (3%)	Ражг.
Ляск	749	БХ	П	139	25 (18%)	8 (6%)	Стар.
Мал	636	БХ	П	178	19 (11%)	4 (2%)	Млаг.
Ман	583	БХ	П	177	21 (12%)	6 (3%)	Млаг.
Мом	316	Т	Р	26	3 (12%)	1 (4%)	Ражг.
Мос	671	БМ	П	122	5 (4%)	0	Млаг.
Мулг	898	БХ	Р	150	13 (9%)	7 (5%)	Зрял.
Сел.	Нас.	ЕКО	Рел.	МИ	СМИ	Обр.	Етап
НарБ	267	БХ	П	224	21 (9%)	7 (3%)	Млаг.
Нов	1726	БХ	ПП	394	39 (10%)	15 (4%)	Зрял.
НИзв	878	Т	Р	84	9 (11%)	1 (1%)	Млаг.
Орех	1086	БХ, БМ	П	265	35 (13%)	10 (4%)	Зрял.
Ореш	418	БМ	П	112	10 (9%)	4 (4%)	Стар?
Остр	72	БХ	П	99	6 (6%)	0	Дет.
Пав	2340	БХ, БМ	П	409	60 (15%)	21 (5%)	Зрял.
ПЕвм	1801	Т	Р	113	6 (5%)	0	Млаг.
Поп	1609	Т	Р	77	12 (16%)	1 (1%)	Стар.
Прозл	192	БХ	П	205	18 (9%)	10 (5%)	Зрял.
Руен	609	БХ	ПП	70	10 (14%)	7 (10%)	Стар.
Сад	1667	Т	Р	50	5 (10%)	0	Дет.
Селц	827	БХ	Р	85	8 (9%)	1 (1%)	Дет.
Среб	58	БМ	П	35	0	0	Ражг.
Ст	289	Т	Р	15	7 (47%)	0	Ражг?
Студ	108	БМ	П	92	3 (3%)	1 (1%)	Дет.
ТМоз	?	Т	П	353	11 (3%)	0	Млаг.
Топ	2080	БХ, Т	ПП	258	30 (12%)	13 (5%)	Зрял.
Хв	1070	БХ, БМ	П	274	28 (10%)	6 (2%)	Зрял.

Сел.	Нас.	ЕКО	Рел.	МИ	СМИ	Обр.	Етап
ХМил	1568	БХ	Р	30	8 (27%)	0	Дет.
Чеп	2509	БХ, БМ	П	384	34 (9%)	4 (1%)	Зрял.
Черв	1492	БХ, Т	ПП	179	27 (15%)	13 (7%)	Зрял.
Чепр	70	БМ	П	55	1 (2%)	0	Дет.
Чешн	2091	БХ	Р	93	4 (4%)	1 (1%)	Дет.
Югово	1079	БХ	П	274	57 (21%)	19 (7%)	Зрял.
Явр	995	БХ	П	136	32 (25%)	15 (11%)	Стар.

ПРИЛОЖЕНИЕ 4

ЕКО	Села	МИ	Сред. МИ в село	СМИ	Сред. СМИ в село	Об- ро- ци	Сред. обр. в село	Обр. в % от СМИ
БХ	23	3372	147	415 (12%)	18	159	7	38
БМ	14	1730	123	123 (7%)	9	22	1, 6	18
Т	10	949	95	75 (8%)	8	3	0, 3	4
БХ, Т	10	1085	109	145 (13%)	15	93	9	64
БХ, БМ	5	1843	369	212 (12%)	42	54	11	25
ГБ	1	127	127	21 (17%)	17	7	7	33
БМ, Т	1	126	126	15 (12%)	15	4	4	23
Всич- ко	64	9232	144	986 (100%)	15	292	4, 56	30

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

1. Съкращения на термините в таблиците

БМ - българи мохамедани
БХ - българи християни
ГБ - гърчещи се българи
Дет. - детство (етап)
ЕКО - етно-конфесионални отношения
Зрял. - зрялост (етап)
МИ - местни имена
Млад. - младост (етап)
Нас. - брой население
Обр. - оброци

П - планински (релеф)
ПП - полупланински (релеф)
Р - равнинен (релеф)
Ражд. - раждане (етап)
Рел. - релеф
Сел. - селище
СМИ - сакрални местни имена
Ср./Сред. - средно
Стар. - старост (етап)
Т - турци мохамедани

2. Съкращения на наименованията на селищата в таблиците

Ахм - Ахматово
БМах - Балкан махала
Бачк - Бачково
Бел - Белица
Богд - Богданица
Бог - Богутьово
Бол - Болярци
Бор - Борово

Боян - Боянци
ГВод - Горни Воден
Гсл - Горнослав
Дж - Джурково
Добрл - Добралък
Добр - Добростан
ДВод - Долни Воден
Дсл - Долнослав

Дрц - Дряновец
Дрян - Дряново
Заб - Забърдо
Злат - Златовръх
Зорн - Зорница
Изб - Избегли
Кар - Караджово
Кат - Катунца
Коз - Козаново
Кон - Конуш
Кос - Косово
Коч - Кочово
Круш - Крушово
Лил - Лиляково
Лък - Лъкавица
Лъки - Лъки
Ляск - Лясково
Мал - Малевево
Ман - Манастир
Мом - Моминско
Мост - Мостово
Мулд – Мулдава
НарБ - Нареченски бани
Нов - Новаково

НИЗв - Нови извор
Орех - Орехово
Ореш - Орешец
Остр - Острица
Пав - Павелско
ПЕвт - Патриарх Евтимиево
Поп - Поповица
Прогл - Проглед
Руен - Руен
Сад - Садово
Селци - Селци
Сребр - Среброто
Ст - Стоево
Студ - Студенец
ТМог - Три могили
Топ - Тополово
Хв - Хвойна
ХМил - Христо Милево
Чеп - Чепеларе
Черв - Червен
Четр - Четрока
Чешн - Чешнегирово
Югово - Югово
Явр - Яврово

БЕЛЕЖКИ

1. Използваните топонимни данни са извлечени от книгата „Местните имена в Асеновградско” на **Костадин Костадинов-Чешмеджиев**. С, БАН, 1997. (събирани в периода 1960-1980 г.). Корекции са направени за с. Югово въз основа на теренните проучвания на Асоциация „Онгъл” през периода 1997-1999 г., които се пазят в нейния научен архив (ААО).
2. Под внимание се вземат етничните и конфесионалните особености на общностите, живели там преди миграционните вълни; данните за населението са от преброяването през 1926 г. – възможно най-ранната година, когато са обхванати всички селища от региона; за гр. Лъки – от 1965 г., поради късното му възникване като селище.
3. Към използваните СМИ спадат топоними с номинативна семантика, чиито имена са свързани с храм, духовник или атрибут на вярата, гроб, могила, роднински наименования, бележат сакрална граница („Беклеме”), с подчертана еротична семантика или със силна положителна или отрицателна оценъчност. Те са извлечени из цитираното съчинение на К. Костадинов-Чешмеджиев. Пълният им списък се пази в ААО.
4. Вж. трудовете на **Л.Н. Гумилъв**. Етногенез и биосфера Земи. Л., 1989; Ритмы Евразии. М., 1993; Этносфера. История людей и природы. М., 1993; Тысячелетие вокруг Каспия. М., 1993 и др.
5. **Филипов, Н.** Воден през вековете. Асеновград, 1996.
6. Типът на поминъка определя и спецификата на селището; при промяна се появява нов тип село, може и със старото си име. Подобно за етноса вж. **Гумилъв, Л. Н.** Цит. съчинения.